

Wyrok z dnia 20 maja 2005 r., III CK 661/04

Wadliwa obsługa rachunku bankowego polegająca na umożliwieniu lub tolerowaniu przestępczej działalności pracownika banku może stanowić czyn niedozwolony instytucji bankowej (art. 415 k.c.).

Sędzia SN Mirosław Bączyk (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Barbara Myszka

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Józefa S. przeciwko Bankowi Handlowemu w W. S.A., Oddziałowi w L. o zapłatę, po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 20 maja 2005 r. na rozprawie kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 8 września 2004 r.

oddalił kasację oraz zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5400 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W 1996 r. powód zawarł z pozwanym Bankiem umowę o świadczenie usług maklerskich, w której Bank zobowiązał się do otwarcia i prowadzenia rachunku inwestycyjnego i prowadzenia rachunku pieniężnego dla powoda. Początkowo powód składał odpowiednie zlecenia zakupu lub sprzedaży papierów wartościowych (akcji) osobiście w Oddziale Banku Handlowego w L. Kierownikiem tego Biura był Dariusz S. W dniu 2 lutego 2002 r., zgodnie z jego sugestią, powód zawarł z Bankiem Handlowym, Oddział w L. umowę rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego. W celu umożliwienia swobodnego przenoszenia wolnych środków pieniężnych z rachunku inwestycyjnego na rachunek oszczędnościowy (i odwrotnie) powód przekazał Dariuszowi S. niewypełnione dokumenty polecenia przelewu, opatrzone jego podpisem, zgodnie z wzorem podpisów na potrzeby rozliczeń z Bankiem. Wszystkie dalsze czynności związane z obsługą rachunku bieżącego wykonywał już Dariusz S.; powód nie dokonywał żadnych wpłat, a znajdujące się na

rachunku środki pieniężne pochodziły z obrotu akcjami. W dniu 16 października 2000 r. powód uzyskał w Banku tzw. kredyt rewolwingowy, którego wykorzystanie mogło nastąpić w wyniku dyspozycji kredytobiorcy w postaci przekazania sumy kredytu z rachunku kredytu na rachunek pieniężny powoda, prowadzony w V Oddziale w W. Zabezpieczeniem spłaty kredytu miała być blokada rachunku inwestycyjnego powoda, która ostatecznie nie została ustanowiona.

W dniu 17 października 2000 r. Dariusz S. wypełnił polecenie przelewu *in blanco* podpisane przez powoda w celu przelania kwoty 500 000 zł z rachunku kredytu na rachunek inwestycyjny. Tego samego dnia wspomniany pracownik pozwanego Banku wypełnił następny druk polecenia przelewu obejmującego dyspozycję przelania kwoty 500 000 zł (sumy kredytu) na rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy powoda tytułem „zasilenia rachunku”. W dniu 17 października 2000 r. pracownik Banku wykorzystał następne dokumenty przelewu podpisane *in blanco* przez powoda w celu przelewu kwoty 500 000 zł z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego powoda na rachunek dwóch nieznanych powodowi osób. W dniu 23 listopada 2000 r. Dariusz S. zlecił przelanie z rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego powoda – tym razem na rachunek własny – kwoty 100 000 zł, a miesiąc potem – kwoty 61 000 zł. Oznaczało to, że Dariusz S. zagarnął z rachunku powoda kwotę 661 000 zł. Bank odmówił jej wypłaty powodowi.

W ocenie Sądu Okręgowego, powództwo powoda jest uzasadnione w świetle przepisu art. 430 k.c., szkoda została wyrządzona bowiem powodowi przez pracownika pozwanego Banku przy wykonywaniu powierzonych temu pracownikowi czynności, a w okolicznościach sprawy brak podstaw do przyjęcia, że powód przyczynił się do powstania tej szkody.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego Banku jako nieuzasadnioną. Pozwany powierzył Dariuszowi S. czynności wynikające z zawartej pomiędzy stronami umowy rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego i z tego właśnie rachunku wspomniany pracownik Banku przelał w sumie kwotę 661 000 zł na rachunek własny i rachunki nieznanych powodowi osób. Pracownik Banku zagarnął pieniądze powoda przy wykonywaniu powierzonych mu czynności, co uzasadniało zastosowanie art. 430 k.c. Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska pozwanego Banku, zgodnie z którym „sprzeniewierzenie środków pieniężnych w sytuacji zapewnienia swobodnego dostępu do wszystkich rachunków powoda i na

podstawie nieformalnych umów (z pracownikiem Banku) nie może być podstawą przypisania odpowiedzialności Bankowi, a jedynie może stanowić podstawę roszczeń wobec sprawcy tego ekscesu”. Podzielił również stanowisko Sądu pierwszej instancji co do tego, że powód nie przyczynił do powstania szkody.

W kasacji pozwanego Banku podniesiono zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego, tj. art. 382 w związku z art. 233 i 328 § 2 w związku z art. 391 oraz art. 358 k.p.c. Wskazano także na naruszenie przepisów prawa materialnego – art. 60 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi (Dz.U. Nr 118, poz. 754 ze zm. – dalej: "Pr.p.o.p.w.") oraz przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 listopada 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacyjnego i finansowego wydzielenia działalności maklerskiej banku (Dz.U. Nr 146, poz. 450, dalej: „rozporządzenie z dnia 24 listopada 1998 r.”), art. 430 k.c., art. 78 i 74 k.c. w związku z art. 246 i 247 k.p.c., art. 728 § 2 k.c. w związku z art. 65 regulaminu rachunków oszczędnościowych BH z 2002 r., art. 727 k.c. w związku z art. 29 tego regulaminu, art. 362 w związku z art. 354 § 2 k.c. i z art. 65 regulaminu z 2000 r., art. 481 § 1 w związku z art. 363 § 2 oraz art. 455 k.c. Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie – o zmianę wyroku i oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Jeżeli uszczuplenie stanu rachunku bankowego powoda zostało dokonane bez udziału jego woli, powstaje zagadnienie określenia podstaw prawnych zgłoszonego roszczenia odszkodowawczego wobec pozwanego Banku.

Należy przyznać rację skarżącemu, że – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego – podstawy takiej odpowiedzialności nie może stanowić art. 430 k.c. W każdym razie w motywach rozstrzygnięć obu Sądów przesłanki takiej odpowiedzialności Banku nie zostały przedstawione dostatecznie przekonywająco. O ile można zgodzić się z tym, że w uzasadnieniu odpowiednio zindywidualizowano kategorię „czynności powierzonych” w rozumieniu art. 430 k.c., o tyle zbyt ogólna jest konstatacja, iż pracownik banku Dariusz S. wyrządził powodowi szkodę właśnie „przy wykonywaniu” powierzonych mu czynności pracowniczych. Ustalenia faktyczne wskazują, że do wyrządzenia powodowi szkody doszło „przy sposobności” wykonywania wskazanych czynności, strony procesu nie miały

bowiem wątpliwości co do tego, że Dariusz S. w istocie zagarnął środki pieniężne powoda zgromadzone na jego rachunku bankowym.

W sprawie doszło niewątpliwie do niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania wynikającego z umowy rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego przez instytucję bankową (art. 725 w związku z art. 471 k.c.), gdyż zadysponowano środkami zgromadzonymi na rachunku powoda wbrew woli posiadacza tego rachunku, a pozwany Bank nie wykazał tego, że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania nastąpiło z przyczyn, za które nie ponosił on odpowiedzialności. Pracownik Banku przyjął od powoda formularze poleceń przelewu podpisane przez niego *in blanco*, a następnie – uzupełniając je – doprowadził do znacznego uszczuplenia stanu rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego powoda. W notatce pokontrolnej inspektora nadzoru z dnia 9 lutego 2001 r. stwierdzono m.in. jako „niedopuszczalne (...) dokonywanie operacji na rachunkach klientów na podstawie dyspozycji *in blanco*”.

Zgodnie z § 6 zarządzenia Prezesa NBP z dnia 29 maja 1998 r. w sprawie form i trybu przeprowadzania rozliczeń pieniężnych za pośrednictwem banków (M.P. Nr 21, poz. 320 ze zm.), polecenie przelewu stanowi udzieloną bankowi dyspozycję dłużnika obciążenia jego rachunku określoną kwotą i uznania tą kwotą rachunku wierzyciela. Bank wykonuje dyspozycję dłużnika w trybie przewidzianym w umowie rachunku bankowego (por. art. 63c ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm. – dalej: "Pr.bank. z 1997 r.", obowiązujący od dnia 1 lipca 2002 r.). Regułą jest zatem przyjmowanie przez banki poleceń rozliczeniowych odpowiednio uzupełnionych w pełnym zakresie, pozwalającym na uruchomienie tzw. cyklu rozliczeniowego. Już więc samo przyjęcie przez pozwany Bank dokumentów rozliczeniowych, podpisanych *in blanco* przez posiadacza rachunku, świadczy o niewłaściwym wykonywaniu przez bank umowy rachunku bankowego. Formularze polecenia przelewu podpisane *in blanco* nie mogły być w ogóle podstawą inicjowania tzw. cyklu rozliczeniowego w pozwanym Banku, prowadzącym zwłaszcza do uszczuplenia stanu rachunku bankowego kontrahenta. Jeżeli stało się inaczej, to akty takiego uszczuplenia muszą być uznane za sprzeczne z umową rachunku bankowego i obciążają instytucję bankową (art. 471 k.c.). Instytucja bankowa nie zachowuje w tym wypadku nie tylko szczególnej staranności w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa przechowywania środków pieniężnych (art. 50 ust. 2

Pr.bank. z 1997 r.), ale także należytej staranności w rozumieniu art. 355 § 2 k.c. przy wykonywaniu zobowiązania wynikającego z umowy rachunku bankowego (art. 725 k.c.).

Należy stwierdzić, że odpowiedzialność odszkodowawcza pozwanego Banku znajduje także swoje usprawiedliwienie w ramach odpowiedzialności deliktowej (art. 415 k.c.), istnieją bowiem, w świetle dokonanych przez oba Sądy ustaleń faktycznych, wystarczające podstawy do przypisania pozwanemu Bankowi czynu niedozwolonego. W oddziale tego Banku prowadzącym rachunek bankowy powoda przyjęte zostały do wykonania cztery formularze poleceń przelewów, wystawione przez powoda *in blanco*, wręczone pracownikowi zatrudnionemu w innym oddziale tego Banku, następnie uzupełnione przez tegoż pracownika. Uzupełnienie takie okazało się niezgodne z wolą posiadacza rachunku, zawierało nietypowe w praktyce bankowej określenie tytułu dokonania zlecenia („zasilenie rachunku”). Co więcej, w dwóch wypadkach takie „zasilenie” odnosiło się do rachunku bankowego pracownika Banku i obejmowało znaczne sumy pieniężne. Doszło zatem do ewidentnego zagarnięcia środków pieniężnych posiadacza rachunku przez pracownika pozwanego Banku, a zagarnięcie takie umożliwił wadliwy sposób funkcjonowania obsługi rachunku bankowego powoda. Innymi słowy, nieuczciwy pracownik innego oddziału tego samego Banku, sprawujący funkcję kierowniczą, doprowadzając do wystawienia i przyjęcia przez Bank formularzy polecenia przelewu podpisanych jedynie *in blanco*, mógł w sposób niekontrolowany zadysponować znacznymi kwotami znajdującymi się na rachunku powoda.

Ten stan rzeczy skłania do konstatacji, że wadliwe funkcjonowanie obsługi rachunku bankowego posiadacza tego rachunku, polegające na umożliwieniu lub przynajmniej tolerowaniu przestępczej działalności pracownika banku, może stanowić również czyn niedozwolony instytucji bankowej, tzw. czyn własny tej instytucji (art. 415 k.c.). (...)

Należy zwrócić uwagę, że w literaturze nie wyklucza się możliwości konstruowania tzw. obowiązków ogólnych instytucji bankowej, niekoniecznie wynikających wprost lub pośrednio z umowy bankowej określonego typu, w tym z umowy rachunku bankowego (art. 725 k.c.). Problem określenia obowiązków ogólnych banku wyłania się niewątpliwie w związku ze statusem i funkcją banku w nowoczesnym obrocie gospodarczym. Chodzi o takie obowiązki, które pojawiają się na tle wielu umów bankowych, a niekiedy jeszcze przed zawarciem oznaczonej

umowy lub istnieją nawet po zakończeniu stosunku umownego. Stwierdzenie istnienia omawianego obowiązku ogólnego nasuwa z kolei pytanie o ewentualne źródło, charakter i prawne konsekwencje naruszenia takiej powinności.

W art. 7 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. – Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1992 r. Nr 72, poz. 359 ze zm.) nałożono na banki obowiązek zapewnienia należytej ochrony mienia przyjętego na przechowanie i to w zakresie wielu umów bankowych, w tym umowy rachunku bankowego. Wprawdzie *de lege lata* odpowiednik tego przepisu został umieszczony w rozdziale „Rachunki bankowe” (por. art. 50 ust. 2 Pr.bank. z 1997 r.), nie znaczy to jednak, by także w obecnym stanie prawnym nie było podstaw do konstruowania ogólnego obowiązku instytucji bankowej w zakresie zapewnienia posiadaczowi rachunku dostatecznego bezpieczeństwa jego środków pieniężnych znajdujących się na tym rachunku. (...)

Z przedstawionych względów Sąd Apelacyjny oddalił kasację pozwanego Banku jako nieuzasadnioną (art. 393¹² k.p.c.).